

NEMZETI INFORMÁCIÓS RENDSZEREK (NATIS)

Nemzeti és nemzetközi célkitűzések

Az UNESCO által 1974. szeptember 23-27-én Párizsban a nemzeti dokumentációs, könyvtári és levéltári infrastrukturák tervezése tárgyában rendezett kormányközi konferencia* által elfogadott irányelvek

A NATIS KONCEPCIÓJA

Az országos szinten történő tervezés feltételezi, hogy a fejlesztési politikát kidolgozó, döntéseket hozó irányító szervek megvizsgálják a lehetséges megoldási változatokat, figyelembe véve mind-egyik változat pénzügyi, társadalmi és igazgatási vonatkozásait. A tervezés ilyen módon segít a jövő előrelátásában, az alternatív cselekvési lehetőségek mérlegelésében, az erőforrások /munkaerő, pénz, berendezések stb./ elosztásában a gondosan kijelölt rangsorolt igények kielégítésére.

Az országos fejlesztési tervek eddig kevés figyelmet fordítottak az információk rendszeres feldolgozására és terjesztésére, ami pedig alapvető erőforrása az országnak. Ahogy a nemzetközi együttműködés gondolata tért hódít, szükségessé válik ezen alapvető erőforrás országos tervezése, ahogy nemzetközi információs együttműködési programok, mint pl. az UNISIST és az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel /UBC/ megvalósulnak.

Még a nagy, iparosodott országokban is - ahol az intézmények önállósága hagyomány - egyre inkább tért hódít az a gondolat, hogy az információs hálózatokat központilag kell tervezni és irányítani, ha be akarják tölteni fontos funkciójukat az ország oktatási, kulturális

* Lásd: TMT, 21.k. 11.sz. 1974.nov. p.777. és 22.k. 2.sz. 1975.febr. p.69-94.

és tudományos fejlesztésében. Jellemző példa erre az irányzatra a British Library, amely nemrég létesült több egymással kapcsolatban lévő, de önálló intézmény egyesítésével, továbbá az NSZK fejlesztési programja /Bundesförderungsprogramm/ a dokumentáció országos kiépítésére. Az Amerikai Egyesült Államokban országos program készült könyvtári és információs szolgáltatások fejlesztésére, ami valószínűleg országos együttműködési formákhoz fog vezetni.

A Szovjetunióban és a többi szocialista országban már régóta léteznek koordinált országos információs rendszerek az oktatási, kulturális és tudományos fejlesztés fontos elemeként.

Az országos koordináció igényét a fejlődő országok is világosan kifejezték / az UNESCO regionális tervezési konferenciáin és más nemzetközi értekezleteken. Ugyanezt hangoztatja a FID, az IFLA és az ICA számos - részben az UNESCO megbízásából készített - publikációja.

A NATIS koncepció feltételezi, hogy a kormányok biztosítják dokumentációs, könyvtári és levéltári szolgáltatások hozzáférhetőségét, mint ahogy biztosítják állampolgáraik általános és középfokú oktatását is.

Mínt hogy a kormányok egyre többet fordítanak nemzeti, iskolai, egyetemi és szakkönyvtárak, valamint a dokumentációs és levéltári szolgáltatások fejlesztésére, egyre inkább sulyt helyeznek arra, hogy a szolgáltatások átfedéseit felszámolják és az információs szolgáltatások hiányosságait pótolják közvetlen tervezési intézkedésekkel /nem bizva az ösztönösen kialakuló együttműködésekben/ és olyan intézmények létrehozásával, amelyek nemzeti tagként nemzetközi információs rendszerekben együtt tudnak működni. Ez valószínűleg könnyebb az új államok és/vagy fejlődő országok számára, mint a többi országban, ahol a meglévő anyagi érdekelttség /akadémiák, tudós társaságok, ipari érdekeltségek/ gátat jelenthet.

Ha egyszer a kormányok elkötelezik magukat a tervezés mellett, a következő lépések már természetesen következnek. Először is meg kell határozni a dokumentáció, a könyvtárak és a levéltárak funkcióját, célkitűzéseit, fontosságát és potenciális hozzájárulását az országos tervezés és fejlesztés minden területén, tekintetbe véve más szakterületekkel való szoros kapcsolatukat. Szolgáltatásaikról átfogó felmérést kell készíteni, és az így nyert adatokat kell felhasználni a jövőbeli igények előrejelzésére és hosszú lejáratu tervek készítésére. A tervnek ki kell terjednie a szolgáltatások biztosításához szükséges jogi és pénzügyi megalapozásra, a szolgáltatások strukturájára és működtetésére, beleértve a munkaerőszükségletet, a technikai eszközöket és az együttműködési formákat.

A NATIS szükségszerűen számos alrendszerből áll, szervezete és jellege eltérő lesz a különböző országokban, de a közös cél valamennyi elemének koordinálása.

A NATIS összetevőit képező szolgáltatások funkciója a közösség valamennyi rétegének, a felhasználók minden kategóriájának információkkal való ellátása. A NATIS célkitűzése mindazoknak ellátása a szükséges információkkal, akik politikai, gazdasági, tudományos, ok-

tatási, társadalmi vagy kulturális téren tevékenykednek, hogy ezáltal a legteljesebben hozzájárulhassanak a közöesség fejlődéséhez. E célok megvalósításához nemzeti információs tervet kell kidolgozni egy meg-alapozott információs politikára támaszkodva, figyelembe véve az or-szágos és ágazati tervekben kijelölt prioritásokat. A terv egyrészt tükrözze az adott körülményeket, megjavításuk lehetséges módjait a rendelkezésre álló munkaerő és fizikai erőforrások maximális haszno-sításával, másrészt tartalmazzon intézkedéseket új kapacitások és szolgáltatások létrehozására. A különféle könyvtártypusok /nemzeti, közművelődési, iskolai, egyetemi és szakkönyvtárak/, dokumentációs in-tézmények /adatbankok, referáló és indexelő szolgáltatások, informá-cióelemző központok stb./ és a levéltárak munkájának és célkitűzéseinek elemzése ki fogja mutatni, hogy koordinációjukkal növelni lehet hatékonyságukat és lehetővé teszi a felhasználók igényeinek kielégíté-sét.

A NATIS létrehozása felöleli az alapvető követelmények kielégítését, a rendszer alapjainak lerakását és a végrehajtás különféle fá-zisainak tervezését. A NATIS-t a nemzetközi összefüggéseket tekintet-be véve kell tervezni és a kompatibilitás és a szabványosítás elveire kell alapozni.

I. NEMZETI CÉLKITŰZÉSEK

I.a/ A NATIS KÖVETELMÉNYEI

1. Országos információs politika

A társadalom minden rétegének és a társadalom egészének igénye-it tükröző országos információs politikát kell kialakítani, erre kell alapozni a tájékoztatás országos tervét, amelynek elemeit a nemzeti fejlesztési tervekbe be kell illeszteni.

Az információ egy ország erőforrásainak lényeges része és az a-lapvető emberi jogoknak egyike, hogy hozzájuthassunk. Nemzeti infor-mációs politika kialakítása és közeletése az egyetlen mód annak biz-tosítására, hogy mindazok, akik igazgatási, oktatási, tudományos és kulturális téren tevékenykednek, hozzájussanak a számukra szükséges információkhoz. Ezért az országos tervekben kijelölt prioritásoknak tükröződniök kell a szakosított információs alrendszerekben.

Az információ nemcsak a tudományos és gazdasági fejlődésnek, de a társadalmi érintkezésnek is lényeges eszköze. Az egyén személyi, szakmai fejlődése és társadalmi előrehaladása függ az információk mennyiségétől, minőségétől és hozzáférhetőségétől. Az információs po-litika végső célja ezért a jól informált társadalom.

A tervezés, a döntéshoztal, az igazgatás állami feladatai egyre növekvő mértékben függnnek megbízható információk rendelkezésre állá-

sától, amit kizárólag az információk forrásainak módszeres megszervezésével lehet biztosítani. Megerősödött az a meggyőződés, hogy minden országnak szüksége van rövid-, közép- és hosszú távú tervekre, hogy megfelelően tudja koordinálni a tevékenységeket és erőforrásokat, hogy biztosítani tudja az együttműködést, erősítse az országos infrastruktúrát valamennyi intézmény és a szolgáltatások hasznára.

Az igények meghatározására, a célok megjelölésére, az eszköz- és eljárás tervezésére /közületi és magánszervek számára/, továbbá elemzésre és értékelésre alkalmas korszerű tervezési módszerek teljes egészében felhasználhatók a dokumentáció, a könyvtárak és levéltárak esetében, csakugy mint a kommunikációs eszközök fejlesztésére is, hiszen az utóbbiak az információ lényeges tényezője.

Ezért a nemzet információk forrásainak maximális hozzáférhetőségére és hasznosítására vonatkozó terveket bele kell építeni az átfogó nemzeti tervekbe, valamint az egyes szektorok fejlesztési terveibe, továbbá összhangba kell hozni a kommunikáció tervezésével. Így a nemzeti információk rendszer /NATIS/ elemeinek tervezése az országos vagy egy adott terület szociális és gazdasági terveinek keretén belül az oktatási, tudományos és kulturális vonatkozású terveknek egyik speciális tényezőjévé válik, mivel ebben az összefüggésben érhető el a leghatékonyabb tervezés.

Az információ iránti tudatos igényre valamennyi szinten szükség van a társadalom minden rétegének szükségleteit tükröző információk politika megvalósulásához és kielégítően működő infrastruktúrák tervezéséhez, elsőségi területek kormányzati szintű reális meghatározásához és a fejlődés rendszeres időközönként történő hatékony elemzéséhez.

A dokumentalistáknak, könyvtárosoknak és levéltárosoknak tudatában kell lenniük az országos fejlesztésben betöltött szerepüknek, de a tervek készítőinek és az igazgatási szerveknek is tisztában kell lenniük e szerep fontosságával, a nemzeti tervek más szektoraival való kapcsolatával, olyan megfelelő körülmények megteremtése érdekében, melyek között a dokumentációs központok, könyvtárak és levéltárak a legteljesebb hatást fejthetik ki és hatékonyan részt vehetnek nemzetközi együttműködési programokban.

2. A felhasználók tudatosságának fokozása

A felhasználók tudatos információk igényeinek felkeltése, ill. növelése érdekében a megfelelő intézményeknek, beleértve az egyetemeket és egyéb oktatási intézményeket, programjaikba kell foglalniuk a NATIS valamennyi egységében rendelkezésre álló információk bázisok felhasználásának rendszeres oktatását.

A világ számos részében - még ha ott a dokumentációs, könyvtári és levéltári szolgáltatások után az információk rendelkezésre is állnak - a potenciális felhasználók nem ismerik azokat és nincsenek tudatában azoknak az előnyöknek, amelyeket a szolgáltatások kínálnak. Esetleg azért maradnak az információk kihasználatlanul, mert nem elégítik ki a társadalom egyes kategóriáinak speciális igényeit.

A társadalom valamennyi tagjának önkéntes együttműködése és megértése szükséges ahhoz, hogy a NATIS optimális hatékonyságot érjen el. Az oktatás keretében minden állampolgárban tudatosítani kell az általa kívánt információkhoz való jogot és az információk fontosságát, akár a szakmai fejlődést, társadalmi kötelezettségeinek teljesítését, vagy akár csak kikapcsolódási céllal történő olvasási igényét szolgálják is.

A megfelelő időpontban és formában nyújtott pontos információ lehetővé teszi mind a kormányzervek, mind az egyének vagy vállalatok számára, hogy helyes döntést hozzanak vagy helyesen cselekedjenek.

A könyvtárak használatát ezért már az általános iskolától kezdődően be kell iktatni az oktatási programba, hogy a tájékozódás, az információk igénye a mindennapi élet szerves részévé váljék. E program tartalmát úgy kell bővíteni, ahogy a tanulók fejlődése az oktatás folyamán továbbhalad.

Az egyetemi oktatás szintjén a szakirodalom és az információ források használatát be kell építeni a tananyagba, és a vonatkozó tanfolyamokat az egyetemi könyvtárakkal együttműködésben kell szervezni. Ezt az oktatást segíthetik a dokumentációs, könyvtári és levéltári képzést nyújtó iskolák, nemzeti könyvtárak és levéltárak vagy dokumentációs központok is. Ahol ilyen jellegű tanfolyamokat szerveztek, általában igen nagymértékben fellendült a rendelkezésre álló információ források használata mind az oktatók, mind a hallgatók körében.

Ezt az oktatási programot a szakmai életre is ki kell terjeszteni. A szakembereket ösztönözni kell arra, hogy keressék és használják a szakirodalmat, amely segíteni fogja őket kutatási, fejlesztési és egyéb feladataik megoldásában.

3. Rendszeres olvasásra nevelés

A rendszeres olvasás ösztönzése érdekében az iskolai és nyilvános könyvtárak - együttműködve más megfelelő oktatási intézményekkel - szervezzenek olyan programokat, amelyek felkeltik és fenntartják a potenciális felhasználók széles körének érdeklődését.

A hivatalos iskolai oktatásban, a folyamatos továbbképzésben, a társadalomban való aktív részvételben a könyveknek minden szinten lényeges szerepük van, és a könyvek hiánya vagy helytelen elosztásuk a világ számos részében gátja lehet az oktatás fejlesztésének.

Míg viszonylag egyszerű egy gyereket vagy felnőttet megtanítani arra, hogy a betűket és szavakat felismerje, ez a készség hamar el is veszhet. Az iskolai könyvtárak nagy hatással lehetnek a gyerekek szellemi és kulturális fejlődésére. Ebben az időszakban tanulják meg a legkönnyebben a könyvek és könyvtárak használatát, szerzik meg a tényleges olvasási készséget, szokják meg az állandó olvasást. Ez a legjobb biztosítéka annak, hogy az iskola elvégzése után az egyén nem süllyed vissza az írástudatlanságba. Ez különösen fontos, mert a félig írástudatlan felnőttek még néhány fejlett országban is gondot jelentenek. Számos országban mind a mai napig túl keveset fordítanak az iskolai könyvtárak fejlesztésére.

Jelentős szerepet töltenek be e téren a közművelődési könyvtárak is, amelyek - egyéb feladataik között - folyamatos tanulásra és továbbképzésre ösztönöznek. Ez pedig napjainkban - a gyors változások és a technikai fejlődés korában - különösen fontos. Sikert csak úgy lehet elérni, ha megfelelő olvasnivalót adunk kézbe. Azokat, akik újabban tanulták meg az írást-olvasást, olyan könyvekkel kell ellátni, amelyek betűje könnyen olvasható, nyelve egyszerű, tartalma pedig közérdeklődésre tarthat számot egy meghatározott szociális-gazdasági környezetben. A rendszeres olvasásra ösztönzés érdekében meg kell próbálni kiterjeszteni a könyvtári szolgáltatásokat a potenciális olvasókra, s ha szükséges, új szolgáltatási formákat kell kialakítani, amelyek eljutnak távolabbi, vidéki területekre is, továbbá alkalmazkodni kell az olvasók változó igényeihez.

4. A felhasználók igényeinek felmérése

Részletesen elemezni kell a feladatok megoldásában hasznosítható információk iránti igényt, továbbá a felhasználók különböző csoportjainak igényeit /pl. ipari, kutatási, oktatási területen/, annak érdekében, hogy a nemzeti információs rendszert /NATIS/ az igényeknek megfelelően lehessen tervezni.

A nemzeti infrastruktúrák közötti eltérés nemcsak a különböző fejlettségi szintekből, hanem adminisztratív, történelmi, gazdasági tényezőkből is következik. Minden egyes nemzeti infrastruktúrának az adott nemzet speciális követelményeit kell kielégítenie. Azoknak, akik a nemzeti információs rendszerek fejlesztési tervén dolgoznak, olyan terveket kell megfogalmazniuk, amelyek kihangsúlyozzák azokat a tevékenységeket, amelyek a kormányok kiemelt programjait támogatni fogják, figyelembe véve más országok tapasztalatait /pl. a forrási szolgáltatások terén/, illetve a nemzetközi tapasztalatokat.

Rendszerint hosszú távú /10 évre szóló/ terveket szokás készíteni, s ebben részletesen kidolgozni az első 5 évre szóló, közép távú terveket.

Az információs igények felmérését ezért az irányító szerv /ld. 7. pont/ kérdőívek összeállításával és más módon is segítse elő.

A felmérés során tekintetbe kell venni, hogy az igény mekkora területre terjed ki /kutatók és szakemberek szakmai érdeklődése igen széles körű/, és milyen mélységig ér /oktatók, tervezők inkább összefoglaló jellegű tájékoztatást igényelnek, szűkebb témakörben/. Fel kell mérni, hogy kutatócsoportok vagy egyének milyen mértékben igényelnek speciális szakmai információs szolgáltatásokat. Különleges figyelmet kell szentelni az információk és adatok tudományos értékelésének, a dokumentáció mélyreható elemzésének és az információs szolgáltatások népszerűsítésének.

A NATIS-t ezekre az elemzésekre támaszkodva kell tervezni, hogy a felhasználók igényeinek megfelelő szolgáltatási típust lehessen biztosítani, a kívánt formában és minőségben. További időszakos felmérésre is szükség van annak megállapítására, hogy a rendszer milyen mértékben tölti be funkcióját.

5. Az információs források elemzése

Részletesen tanulmányozni kell a meglévő nemzeti dokumentációs, könyvtári és levéltári forrásokat; ez lényeges előfeltétele a NATIS átgondolt fejlesztési tervének.

A dokumentációs, könyvtári és levéltári forrásbázis felmérésének adatait a megfelelő központi szerv használja fel a jövőbeli igények előrejelzéséhez, továbbá a hosszú távú fejlesztési tervek kidolgozásához, összhangban az országos információs politikával, amelyet az átfogó, valamint az egyes szektorokra vonatkozó fejlesztési tervben megjelölt prioritások figyelembevételével határoznak meg. A felmérést rendszeres időközönként kell végezni, hogy a terv végrehajtását folyamatosan ellenőrizni, értékelni és helyesbiteni lehessen.

A felmérés során elemezni kell, hogy milyen mértékben alkalmaznak új technikai eszközöket, meg kell vizsgálni, hogy ebben a vonatkozásban országos szinten milyen speciális problémák jelentkeznek.

A kapott adatok alapján tervet kell készíteni az információs forrásbázis módszeres fejlesztésére, hasznosítva a rendelkezésre álló technikai eszközöket, így pl. a számítógépeket, audio-vizuális eszközöket, távközlési berendezéseket.

A munkaerő- és pénzforrásokkal összhangban reálisan kell felbecsülni, hogy az ország igényei milyen technológiai szintet követelnek meg. E felmérés alapja a gondos költségelemzés és az alternatív megoldások mérlegelése legyen. Figyelembe kell venni, hogy az esetleg más célokra felhasznált technikai eszközöket és berendezéseket együttműködési szerződések alapján mennyiben lehet dokumentációs, könyvtári és levéltári szolgáltatásokban hasznosítani.

Gondoskodni kell konkrét tájékoztatási feladatok kidolgozott és az általános technikai színvonallal összhangban álló software beszerzéséről vagy kifejlesztéséről.

6. A munkaerőforrások elemzése

A meglévő munkaerőforrásokról átfogó felmérést kell készíteni, amely alapul szolgál a NATIS munkaerőellátásának tervezéséhez és jövőbeli igényeinek előrejelzéséhez.

Mint hogy a szakképzett munkaerő elismerten a nemzeti infrastruktúra felépítésének igen fontos eleme, a központi szerv segítségével készült felméréseknek elemezniök kell a meglévő munkaerőforrásokat, hogy meghatározható legyen - figyelembe véve az információs tevékenység várható növekedését - a képzett szakemberek mennyisége a különböző szintű szakmai feladatok ellátásához. Ezután a rendelkezésre álló munkaerő mennyiségét és minőségét össze kell vetni a dokumentációs, könyvtári és levéltári szolgáltatások tervezéséből fakadó igényekkel, tekintetbe véve a nemzetközi és egyéb modelleket. Az oktatási programokat a felmérés adatainak értékelése alapján kell tervezni, hogy biztosítható legyen az a munkaerőmennyiség, amely a rendszer célkitűzéseinek megvalósításához szükséges.

A felmérés terjedjen ki a nemzeti és nemzetközi forrásokra, hogy segítséggel is számolni lehessen annak érdekében, hogy az országos vagy helyi szintű alapképzésnek legalább a minimálisan szükséges eszközei meglegyenek.

I.b/ A NATIS TERVEZÉSE

7. A NATIS szervezeti felépítésének tervezése

Valamennyi dokumentációs, könyvtári és levéltári szolgáltatás működését egy központi szervnek /vagy szervezetnek/ koordinálniuk kell, hogy ezek a szolgáltatások nemzeti információs rendszert alkossanak és így a rendelkezésre álló forrásbázis optimális kihasználását és a nemzet kulturális, szociális és gazdasági fejlődéséhez való maximális mértékű hozzájárulást biztosíthassák.

A nemzeti információs rendszer alapvető funkciója az egész társadalom igényeinek megfelelő információk hatékony terjesztése. A kormányok hozzanak létre megfelelő szerveket a NATIS irányítására, világosan jelöljék meg a feladatokat, és minden szinten határozzák meg a prioritásokat. Vegyék figyelembe, hogy egyetlen, önálló elgondolásai szerint tevékenykedő szerv sem képes már egyedül megbirkózni a napjainkban keletkező dokumentumok és adatok tömegével.

Létre kell hozni a tájékoztatási szakemberképzés intézményeit és programjait, melyek az egyetemi oktatás vagy az ezzel egyenértékű felsőfokú oktatási intézmények nemzeti szervezetébe szervesen beilleszkednek, s mint a szakemberképzés elsődleges eszközei a NATIS-t valamennyi szinten megfelelő számú szakemberrel látják el.

A kiegészítő személyzet képzésére szolgáló tanfolyamokat mindhárom területen az országos oktatási programhoz tartozónak kell tekinteni, de meg kell különböztetni a szakmai képzéstől és közép vagy magasabb szintű oktatási intézményekben kell szervezni.

Az átfogó és hatékony politikának magába kell foglalnia a munkaerőképzést valamennyi szinten és minden lényeges területre kiterjedően. A munkaerőszerkezet legyen kiegyensúlyozott és koordinált.

A munkaerőszükséglet tervezésének egyrészt a képzett szakemberek iránti egyre növekvő országos igényeket kell kielégítenie, másrészt el kell kerülnie a szakemberek túltermelését. A nemzeti fejlesztési tervek ezért kezeljék kiemelten az oktatást, biztosítsanak számára elegendő anyagi és szervezeti alapot. Az oktatást egyetem vagy ennek megfelelő felsőfoku intézmény keretében kell megszervezni, mert így biztosítható a hallgatók szoros kapcsolata a velük egyenlő képzettségű más foglalkozásuakkal, pl. kutatókkal, történészekkel, egyetemi oktatókkal; a rendelkezésre álló oktatószemélyzet és oktatási eszközök felhasználásával a költségek csökkenthetők; az oktatási program koordinálható más egyetemi szakokéval; biztosítható a dokumentációs, könyvtári és levéltári forrásokhoz való hozzáférhetőség, nemcsak azért, mert ezek a hallgatók tanulmányaihoz a szakmai képzés szempontjából nélkülözhetetlenek, hanem azért is, mert lehetőség nyílik az egyidejű gyakorlati és elméleti képzésre.

A nemzeti oktatási programnak nem kell kiterjednie a kezdő vagy haladóbb szintű tanfolyamokra, de a folyamatos oktatás és képzés érdekében a szaktanfolyamokat fel kell ölelnie.

A nemzeti szakmai oktatás keretében képezni kell olyan szakembereket is, akik a technikai eszközöket /számítógépeket, reprográfiai berendezéseket, audio-vizuális és távközlési eszközöket/ fogják a tájékoztató munkában alkalmazni. Ott azonban, ahol hiány van szakemberekben, a képzést meg lehet oldani különböző időtartamu és különböző szintű tanfolyamokon. E tanfolyamokon alapokat kell nyújtani a rendszerlevezérlésről és rendszertervezésről, a számítógépes software területéről, az információfeldolgozás, -tárolás és -keresés új módszereiről és technikájáról.

Az információs rendszerek tervezőit az országban vagy külföldön lehet kiképezni. Képzésüknek ki kell terjednie a modern berendezések és technológiák használatára.

A nemzeti program foglalja magában technikai szakemberek képzését a dokumentációs, könyvtári, levéltári és muzeumi szolgáltatásokhoz szükséges konzerválási és restaurálási munkákban.

A tájékoztató szakemberek, könyvtárosok és levéltárosok egyetemi vagy más felsőfoku oktatásához szakmai alaptantervet kell kidolgozni, amely e három szakma közös elemeire épül és összhangban van a hasonló tárgyú országos, regionális és nemzetközi programokkal és irányelvekkel.

Ahol erre lehetőség van, meg kell szervezni a vezető szakemberek posztgraduális és doktori szinten történő oktatását. Ez az oktatási forma hasznosan kiegészíthető nemzetközi csereprogramokkal, oktatók cseréjével.

Sok országban szükség lesz kellő számú oktató képzésére, akik biztosítják az országos szakképzési programok végrehajtását a különböző szinteken.

A tájékoztatási területeken dolgozó szakképzett munkaerőknek azonos körülményeket és elismerést kell biztosítani a más területeken működő, azonos végzettségi szintű szakemberekével. Csakis így lehet a szakma számára megnyerni és meg is tartani a rátermett szakembereket, s így kerülhető el az ún. brain drain, azaz a szakma szellemi elitjének lassu átcsábítása előnyösebb feltételeket biztosító területekre.

A dokumentációs, könyvtári és levéltári infrastruktúra megteremtéséhez szükség lesz olyan igen jó képességű személyzet toborzására, mely munkájával a legteljesebben járulhat hozzá a nemzeti fejlődéshez.

Megfelelő irányító gépezetre is szükség van - akár szakmai szervezet, akár kormánytestület, vagy más hasonló hivatalos testület formájában - amely a szakmai követelmények szempontjából ellenőrzi a személyzet toborzását, az oktatást, képzést és gyakorlatot.

Igen fontos egy központi koordináló szerv /szervek/ létrehozása, amely tanácsadó szerepet tölt be a kormány mellett a nemzeti információs program megfogalmazása és végrehajtása terén és az e területeken folyó nemzetközi együttműködéssel kapcsolatos ügyekben.

Ezt a központi koordináló szervezet az érdekelt minisztériumok, más kormányzati és hivatalos intézmények, továbbá az információs szakemberek képviselőiből kell létrehozni. Összetétele legyen összhangban az igazgatási szervezettel és a nemzeti információs politika általános célkitűzéseivel. Nincs olyan általános modellje az információs politikának, illetve az információs hálózatoknak és szolgáltatásoknak, amely a legkülönbözőbb országok követelményeinek egyaránt megfelelné. Mindemellett néhány fontos alapelvre ügyelni kell az információs rendszer tervezése során:

a/ a rendszer szerkezetének tervezésekor a maximális rugalmasságot kell megengedni;

b/ lehetővé kell tenni az országos rendszeren belül az összes szolgáltatási típusok közötti hatékony együttműködést;

c/ a forrásokat maximálisan hasznosítani kell;

d/ célul kell kitűzni a kompatibilitás biztosítását és a szabványosítást;

e/ elő kell segíteni az információk és dokumentumok nemzetközi cseréjét.

Igen fontos tehát, hogy a dokumentációs központokat, könyvtárakat és levéltárakat ne elszigetelt egységeknek tekintsük, de még csak más szakterületektől és ágazatoktól elkülönülő egységek hálózatának sem, mert ezek valójában szoros kölcsönös kapcsolatban vannak egymással. Az egyes szakterületek felismerik kölcsönös kapcsolataikat, s inspirációt és erőt merithetnek egymás erőfeszítéseiből. Az egyes népgazdasági ágak fejlettsége számos országban nem azonos szintű; az ágazatközi együttműködésnek biztosítása a fejlett és fejlődő országokban egyaránt érinti.

Több fejlett iparral rendelkező országban élesen elkülönülnek egyrészt a dokumentációs központok és a könyvtárak, másrészt a levéltárak. Szorosabb együttműködésüket ösztönözni kell mind nemzetközi szinten, ahol a FID^{1/}, az IFLA^{2/} és az ICA^{3/} már létesítettek együttműködő szerveket, mind pedig nemzeti szinten, ahol a három terület tervezését koordinálni kell.

A nemzeti információs rendszer keretében az iskolai és közművelődési könyvtárak között hálózati kapcsolatot kell kiépíteni és fejlesztetni, hogy az audio-vizuális és egyéb információhordozókat kezelő központokkal és művelődési központokkal együtt támogassák az iskolai és iskolán kívüli oktatást, a nemzeti könyvkiadási programokat, együttműködve a szakmai dokumentációs hálózatokkal, amelyek a felhasználók meghatározott csoportjainak információs igényeit vannak hivatva kielégíteni.

A levéltári feladatoknak ki kell terjedniük dokumentumok megóvására, irattárak kezelésének szabályozására, az államigazgatás különböző szintjein keletkezett dokumentumok megőrzésére és feldolgozására. Feladatuk továbbá annak a problémának a megoldása, hogy miként lehet csökkenteni az igazgatási szervek által előállított dokumentumok óriási mennyiségét.

Elő kell segíteni a könyvtári, dokumentációs és levéltári hálózatok és szolgáltatások hatékony együttműködését, különösképpen a nemzeti bibliográfia kiadása érdekében és az alábbi területeken: együttműködés dokumentumok beszerzésében, központi feldolgozás, referálás és indexelés, központi katalógusok létesítése, könyvtárközi csere, gépi információfeldolgozás, reprográfiai eszközök, audio-vizuális és egyéb berendezések, fordítás, állománymegóvás.

Ilyenképpen a NATIS fejlesztésének tervezése komplex tevékenység, melynek előfeltétele: a NATIS alapvető jelentőségének kormány-

- 1/ Federation Internationale de Documentation - Nemzetközi Dokumentációs Szövetség
- 2/ International Federation of Library Associations - Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége
- 3/ International Council on Archives - Levéltárak Nemzetközi Tanácsa

szinten való elismerése, a fizikai eszközök, munkaerőforrások, továbbá a felhasználói igények elemzése.

A tervezés rendeltetése:

a/ fejlesztési tervek kidolgozása a rendszert alkotó minden egyes intézményhálózatra;

b/ a hálózati tervek koordinálása a NATIS átfogó fejlesztési tervének kidolgozása érdekében;

c/ az átfogó tervnek és részelemeinek beépítése az országos és ágazati fejlesztési tervekbe;

d/ a NATIS fejlesztési tervének összehangolása az egész világot felölelő információs rendszerre vonatkozó nemzetközi célkitűzésekkel.

9. A NATIS technikai szükségleteinek tervezése

A nemzeti információs terv tartalmazza a megfelelő információs technológia alkalmazását a NATIS különböző alrendszereiben, a meglévő források maximális hasznosítása, a kompatibilitás és szabványosítás megvalósítása érdekében.

A nemzet tájékoztatási tevékenységének jövőbeli hatékonysága nagymértékben függ attól, hogy mennyire és milyen gyorsan képes az új technikai módszereket és eszközöket tájékoztatási tevékenységének formáiba bekapcsolni. A tájékoztatási módszerek és a technika bizonyára tovább fejlődik, és valamennyi nemzetnek el kell döntenie adott pillanatban, hogy következetesen folytassa-e a tájékoztatás fejlesztésének azt az irányát, amelyik optimális a technikai eszközök alkalmazása szempontjából.

Az országos szintű tervezés ezen a területen számos okból lényeges. Először is, mert a korszerű technológia alkalmazása költséges és a kormánynak hosszú lejáratu döntéseket kell hoznia - már kezdetől fogva - a fejlesztési program stabilitása érdekében.

Másodsor, mert a technológia bonyolult és a józan ész is országos szintű irányítást követel az összes érdekelt szervezet hatékony koordinálása érdekében. Harmadsor, mert a technológia igen specializált, és a nemzeti információs program megvalósulási ütemének összhangban kell lennie a technikai eszközöket üzemeltető személyzet szakképzettségével.

Végül, mert a technika természeténél fogva ujitásra kényszerít és ösztönöz, bevezetése óhatatlanul átalakítja a hagyományos eljárásokat és országos szinten igényli a felhasználók továbbképzésének figyelembevételét.

Nincsenek pontos képletek vagy formulák, amelyek utbaigazíthatnák a fejlődő országokat az új technológiáknak a NATIS céljaira való bevezetésében. A korszerű technikának az információfeldolgozásban való alkalmazását a nemzeti információs terv minden mozzanatában figyelembe kell venni, így az igények felmérésében, a felhasználók informálódása tudatosságának fokozásában, a jogi és pénzügyi megalapozásban. Az új technika bevezetésénél különleges figyelmet kell szentelni a kompatibilitás elvének, a szabványosításnak, a NATIS teljesítményének és a rendszer elemzésének.

10. A NATIS jogi megalapozása

A nemzeti információs rendszer tervezésének és megvalósításának már lehető legkorábbi szakaszában gondoskodni kell a jogi megalapozásról. Ez terjedjen ki a rendszernek és alkotóelemeinek alapvető elrendezésére, beleértve valamennyi szakmai alrendszerét.

A jogi megalapozás egyik előfeltétele kiterjedt országos infrastruktúra kifejlesztésének. A jogi kereteket természetesen minden kormány saját körülményeinek figyelembevételével fogja megteremteni, de a szakirodalomból számos jogszabály ismeretes, amelyek típusrendelkezésnek tekinthető és irányelvül szolgálhat. Mivel az információs szolgáltatások haszna - noha nagyon is reális - nem könnyen igazolható, az információs infrastruktúra olyan alkotóelemeit, amelyek nem jogszabály alapján létesültek, esetleg költségvetésük csökkentése fenyegetheti. Ha ez bekövetkezik, az országos fejlesztési terv egy-egy fontos alkotóeleme esik ki. Védelmet nyújt ez ellen és a fejlődést biztosítja a helyes jogi megalapozás, amely tekintetbe veszi az infrastruktúra minden egyes alkotóelemének szerepét az ország fejlődésében.

A nemzeti információs tervnek ezért fel kell ölelnie mindazoknak a jogi rendelkezéseknek a kidolgozását és végrehajtását, amelyek szükségesek a NATIS elvi alapjainak megerősítésére, az összes érintett hatóságokkal való kapcsolat, a munkaerő, a tájékoztatási szakma helyzete, a rendszer szerkezete, finanszírozása, az országon belüli és a nemzetközi kapcsolatok szempontjából.

Az általános kereteken belül különleges figyelmet kell szentelni az alábbi kérdések jogi szabályozásának:

- a/ a nemzeti irodalmi termelés kötelezpéldányainak biztosítása;
- b/ a távközlési hálózatnak, mint az információterjesztés kulcsfontosságú eszközének erősítése és támogatása;
- c/ a dokumentumok cseréjének előmozdítására és az információáramlás adminisztratív korlátainak leküzdésére vonatkozó érvényben lévő egyezmények és szerződések teljesítése;

d/ tájékoztatási szakemberek számára ugyanolyan státusz és munkakörülmények biztosítása, mint más szakterület azonos végzettségű szakemberei számára;

e/ a külföldi és a hazai oklevelek egyenértékűségének elismerése;

f/ a nemzeti kultúra levéltári értékének védelme minden veszélyeztető tényezővel szemben;

g/ a nem bizalmas jellegű levéltári anyagok hozzáférhetőségének biztosítása.

11. A NATIS finanszírozása

A nemzeti információs rendszer tervének hatékony végrehajtásához biztosítani kell a megfelelő anyagi eszközöket.

A nemzeti információs rendszer összes elemeinek működtetéséhez szükséges ráfordítások mind nagyobb mértékben az államra hárulnak, ezért egyre inkább az állami költségvetés válik a rendszer anyagi megalapozásának legfőbb forrásává.

A tervezésnek számos szempontja van, de célja végső fokon ütemterv és pénzügyi források kijelölése. A rendszer pénzügyi megalapozása valószínűleg lényegesen eltérő lesz az egyes országokban, függően az ország nagyságától /népesség, terület/, természeti erőforrásaitól, fejlettségi szintjétől stb. Mégis fontos a finanszírozási irányelvek meghatározása, elsősorban a fejlődő országok számára, a világ többi országai tapasztalatainak figyelembevételével.

Számos fejlett országban az utóbbi években az állami ráfordítások a tájékoztatási munkára meghaladják a teljes kutatás-fejlesztési ráfordítások 5%-át. Néhány országban, amelyek nagyobb mértékben kényszerülnek más országok tapasztalataira támaszkodni, ennél magasabb arány is indokolt lehet. Az 5%-os arány biztosítása - a költségvetés túlságos megterhelése nélkül - gondos tervezést kíván, különösen pedig a különböző nemzetközi segélyforrások /ENSZ szervezetek, az ENSZ Fejlesztési Programja, kétoldalú egyezmények, alapítványok/ koordinálását igényli a nemzeti terv keretében.

A kormányok, különösen a fejlődő országok kormányai, egyre inkább felismerik, hogy a gazdasági és társadalmi haladás a nemzeti erőforrások gyors kiaknázásának a függvénye, s az ezzel kapcsolatos tudományos-műszaki politika a társadalmi-gazdasági információk erőteljes és gyors áramlásán alapszik. Néhány országban egyensúlyba kell majd hozni a tudományos és műszaki dokumentáció elégtelen ráfordításait a többi területre szánt erőforrásokkal.

Számos országban a kormány fő célkitűzése az irástudatlanság felszámolása és az oktatás fejlesztése. Ugyanakkor azonban még nem

teljesen ismerik el az iskolai és a közművelődési könyvtárak, mint e célok eléréséhez szükséges eszközök fontosságát, minthogy az e könyvtár típusok szolgáltatásaiból származó haszon nem olyan kézzelfogható, mint pl. az ipari tájékoztatásé. Az országos információs terv finanszírozásában nagyobb prioritást kell adni e szolgáltatások fejlesztésének.

Összefoglalva, a pénzügyi tervezés három célja:

a/ a NATIS valamennyi eleme ráfordításainak beillesztése az országos fejlesztési tervek előirányzataiba;

b/ a NATIS valamennyi eleme anyagi forrásainak összehangolása, akár hazai, akár külföldi eredetűek;

c/ megfelelő bérezési rendszer kifejlesztése a tájékoztatás területén dolgozó szakemberek számára.

A gondosan megtervezett levéltári rendszerek fejlesztése jelentősen csökkentheti az általános adminisztrációs költségeket és növelheti az állami beruházások hatékonyságát.

I.c/ AZ EGYETEMES BIBLIOGRÁFIAI SZÁMBAVÉTEL ÉS A NATIS KAPCSOLATA

12. Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel /UBC/

Az UBC koncepciója feltételezi minden országban nemzeti bibliográfiai központ létesítését, amely biztosítja minden új kiadvány azonnali bibliográfiai számbavételét.

Az UBC célja, hogy valamennyi kiadvány alapvető bibliográfiai adatai nemzetközileg elfogadott formában, egyetemlegesen hozzáférhetőek legyenek.

A javasolt eljárás szerint elvben minden kiadványról egyszer készül átfogó bibliográfiai feldolgozás mégpedig abban az országban, ahol az megjelent. A feldolgozásról az adott ország bibliográfiai központja gondoskodik a kézi és gépi információs rendszerekben egyaránt alkalmazható nemzetközi szabványoknak megfelelően. Ez a bibliográfiai feldolgozás azonnal rendelkezésre áll nemzetközileg elfogadott információhordozókon. Így egy nemzetközi hálózat alakul ki az egyes nemzeti központokból. Ebből értelem szerinti adódik, hogy minden országban a nemzeti bibliográfiai központ felelős az országban kiadott dokumentumok hiteles bibliográfiai leírásáért.

A nemzeti bibliográfiai központot lehetőleg a nemzeti könyvtárban kell létesíteni, amely kötelempéldányként minden típusú kiadványt megkap, és így a teljes nemzeti gyűjtemény gondozója.

A nemzeti bibliográfiai számbavétel érdekében minden országnak meg kell vizsgálnia egyrészt a kötelezőpéldány szolgáltatásra vonatkozó érvényes jogszabályokat, másrészt pedig a nemzeti könyvtárral szemben támasztott ez irányú követelményeket. A nemzeti bibliográfiai számbavételt elő kell segítenie az államnak a könyvkiadás és könyvkereskedelem fejlesztésével, a bibliográfiai szabványoknak a könyvkiadásban való alkalmazásával /cimlap, impresszum, Nemzetközi Szabvány Azonosító Könyvszám stb./, a kiadóknak pedig jó példával, továbbá a szerkesztés és a könyvtermelés minőségi színvonalával.

A múltban számos sikertelen tervezet készült az egész világot átfogó bibliográfiai számbavételre. Napjainkban mind sürgetőbbé válik ennek megvalósítása, minthogy egyre nő az irodalmi termés és megnőtt az igény ennek hozzáférhetősége iránt. Az UBC programban való részvétel megkívánja, hogy minden érdekelt ország kövesse és alkalmazza a bibliográfiai leírás nemzetközi szabványait, és hogy egymás rendelkezésére bocsássák az általuk készített feldolgozásokat, az adatokat, amelyek így csupán minimális helyi módosítást kívánnak. Egyre bizonyosabbnak látszik, hogy ez a cél elérhető.

A számítógépes rendszerekkel valószínűvé válik, hogy az együttműködés és munkamegosztás csökkenti a nemzetközi bibliográfiai számbavétel és információkeresés nehézségeit. Mindemellett a valódi nehézségek nem annyira a technika alkalmazásában jelentkeznek, mint inkább a szervezési kérdéseknek és az input formátumok szabványosításának emberi vonatkozásaiban.

Már számos ország elfogadta a Monográfiák Nemzetközi Bibliográfiai Leírási Szabványát /International Standard Bibliographic Description for Monographs, ISBD/M/, illetve a Sorozatok Nemzetközi Bibliográfiai Cimleírási Szabványát /International Standard Bibliographic Description for Serials, ISBD/S/, és számítani lehet arra, hogy más országok is alkalmazni fogják ezeket - az UBC-hez való csatlakozásuk érdekében - nemzeti bibliográfiai elkészítésében.

A könyvek és sorozati kiadványok azonosításának, rendelésének és feldolgozásának megkönnyítésére szolgáló egyéb, nemzetközileg elfogadott szabványok a Nemzetközi Azonosító Könyvszám /ISBN/ és az Időszaki Kiadványok és Sorozatok Nemzetközi Azonosító Számozása /ISSN/, ez utóbbi az UNISIST program része.

Az UBC-nek számos nemzeti alkotóeleme létezik már a világ különféle részeiben, s ezek nemzetközi kommunikációs hálózatba való összevonása az igen közeli jövőben megvalósítható. Az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel azonban alapvetően hosszú lejáratú program. Az UBC létrehozása céljából sokféle javaslatot és tervezetet kell kidolgozni, közülük nem mindegyiktől várhatók azonnali eredmények.

II. NEMZETKÖZI FELADATOK

A multban számos erőfeszítést tettek annak érdekében, hogy a világ információkészlete hozzáférhetővé váljék, de a hangsúlyt rendszerint vagy egyes területekre, intézménycsoportokra /könyvtárak, szakmai dokumentációs központok/, vagy speciális problémákra /pl. bibliográfia, szerzői jog/ fektették. Ezek mindegyike természetesen egyformán fontos a fejlődéshez annyira lényeges információk szabad áramlása és cseréje akadályainak leküzdéséhez. Ezek a próbálkozások azonban az információkhoz való hozzáférést célzó komplex folyamatnak csak egy-egy részéhez járultak hozzá anélkül, hogy a probléma egészét befolyásolták volna.

Hasonlóan ehhez, az UNISIST, az INIS /International Nuclear Information System/, az AGRIS /International Agricultural Information System/ és más nemzetközi információs programok, mind egyes szakterületekkel foglalkoznak és a szakterület nemzeti intézményeinek koordinációján és nemzetközi szintű önkéntes együttműködésén alapulnak. Viszont a fejlődő és a fejlett országok információs infrastruktúrái igen eltérő fejlettségi szinten állnak, s ez csaknem lehetetlenné teszi, hogy azok az országok, amelyek most kezdik infrastruktúrájuk alapjainak lerakását, részt vegyenek ezekben az igen magas szintű egyetemes programokban, vagy azokat hasznosítsák.

A NATIS koncepciója és a jelen dokumentumban felsorolt célkitűzései, amelyek országos szinten összehangolt tevékenység keretétől szolgálnak, irányelvek sorát tartalmazzák, amelyek alapján a kormányok egységes szempontok és célok szerint irányíthatják a különféle szakterületeken folyó sokféle tájékoztatási tevékenységet. A nemzetközi programokban résztvevő nemzeti intézmények átfogó tervezés keretében történő koordinálásával a NATIS alkotóelemeit kiegyensúlyozott programban foglalták össze, amely lehetővé teszi minden ország számára - fejlettségi szintjétől függetlenül - nemcsak a világot átfogó nemzetközi információs rendszerek eredményeinek hasznosítását, hanem a világon rendelkezésre álló információforrások kétirányú áramlásába való bekapcsolódást.

Számos országban belföldi és nemzetközi forrásokból származó pénzügyi és technikai segítséget igényel a NATIS program beindítása. Az UNESCO ezért javasolja rövid és hosszú lejáratú célkitűzéseket tartalmazó akcióprogram összeállítását a NATIS-nak a tagállamokban való létrehozására.

Ezáltal az UNESCO nagyobb mértékben támaszkodhat a dokumentáció, a könyvtárügy, a levéltárügy és a rokon területek nemzetközi nem kormányközi szervezeteinek együttműködésére, amelyek sok hasznos, az egész világot átfogó tevékenységet folytatnak, és sokkal hatékonyabb és rugalmasabb támogatást biztosíthat e szervezetek feladatainak megoldásához. E cél érdekében rendszeresebben fogja kiértékelni e szervezetek programjavaslatait, tekintettel ezek koordinált tervezésére és pénzügyi támogatására, ahol ez szükséges és indokolt.

Az UNESCO célkitűzései:

13. Tagállamok támogatása a NATIS tervezésében és fejlesztésében

Az UNESCO segítséget nyújt tagállamainak nemzeti információs rendszerük /illetve a rendszer elemeinek/ tervezéséhez és fejlesztéséhez, hogy ezáltal megvalósítsák az országos szintű koordinációt, és megvessék az alapját a nemzetközi információs rendszerekben való aktív részvételüknek.

Az UNESCO programjainak megfelelő részébe olyan tevékenységeket és projektokat fog beépíteni, amelyek célja a tagállamok NATIS-ra vonatkozó országos programjainak támogatása. Együttal kéri a tagállamokat, működjenek közre e célok megvalósításában.

Prioritást kapnak az alábbi célkitűzések:

a/ A NATIS tervezésének és fejlesztésének különböző szakaszaiban alapvető irányelvekként használható módszertani utmutatók kidolgozása.

A nemzeti információs rendszer kidolgozása során - amely koordinálja a rendszer meglévő elemeit, megjelöli, ill. szükség esetén kialakítja a hiányzó elemeket - számos politikai, módszertani, szervezési, pénzügyi stb. kérdés vetődik fel. Az UNESCO elő fogja segíteni a jelenlegi módszerek elemzésére, ill. ahol szükséges, újak kidolgozására irányuló kutatásokat és tanulmányokat; ezeket a tagállamok utmutatóként használhatják igényeik felbecsüléséhez, a munkaerőforrások és más források elemzéséhez azzal a céllal, hogy az összes létező módszertani anyagok, normák és szabványok a legeredményesebben legyenek felhasználhatók a NATIS tervezésének és fejlesztésének különböző szakaszaiban.

b/ Az információs technológia dokumentációs, könyvtári és levéltári szolgáltatásokban való alkalmazásának ösztönzése és elősegítése, a NATIS koncepciójával összhangban.

Az új információs technológia bevezetése a NATIS különböző elemeibe sokféle szempont gondos mérlegelését kívánja meg a megfelelő berendezés kiválasztásától, ennek költségkihatásától kezdve egészen a nemzeti és nemzetközi kompatibilitás és szabványosítás problémájáig. Ezért az UNESCO ezeket a kérdéseket jobban fogja hangsúlyozni programjában, hogy tanácsadást és támogatást nyújthasson azoknak a tagállamoknak, amelyek ezeket a technikai eszközöket és módszereket országos információs rendszerükben alkalmazni kívánják.

Az UNESCO számítógépes dokumentációs szolgáltatását fokozottabban fogja felhasználni bemutatási és oktatási célokra a gépi dokumentáció területén, elsősorban a fejlődő országok számára, és támogatni fogja őket abban, hogy nemzeti információs központjaikon /National

Information Transfer Centres, NITC/ keresztül bekapcsolódjanak a nemzetközi dokumentációs kutatási rendszerbe /International Information System on Research in Documentation, ISORID/, illetve hasznosítsák e rendszer eredményeit.

A tagállamoknak a szükséges software-rel való ellátásának támogatása céljából az UNESCO megvizsgálja információs software nyilvántartásának lehetőségeit, amelyik számba venné a külön kérésre hozzáférhető programokat; a nyilvántartásban tárolt információkat az UNESCO a tagállamokból származó érdeklődők rendelkezésére bocsátaná.

c/ Az információs szakemberek szakmai oktatási és képzési programjainak átdolgozása és kibővítése, tekintettel a NATIS fejlesztése, ill. megvalósítása kapcsán a tagállamokban jelentkező szükségletekre.

E program körvonalainak meghatározásához módszeresen kell előrehaladni, hogy minden tagállamnak módja legyen oktatási lehetőségeinek megteremtésére és - legalábbis minimális mértékben - a NATIS szakemberszükségletének kielégítésére /lásd 8./. A program az ebben a tárgyban már elkészült tanulmányokra alapszik és reális szemléletben fogja kezelni azokat a problémákat, amelyek megfelelő szakemberképzési lehetőségekkel el nem látott országokban jelentkeznek. A legfőbb cél a nemzetközi kormányközi és nem-kormányközi szervezetek oktatási és képzési programjainak szorosabb koordinálása.

A program alapvető szempontjai:

a/ a dokumentalisták, könyvtárosok és levéltárosok tanterveinek összehangolása;

b/ oktatók képzése;

c/ szakképzett munkaerők képzése;

d/ technikai segéderők képzése

E célkitűzés megvalósítása során az UNESCO támogatást fog nyújtani ösztöndíjakkal és szaktanfolyamok szervezésével, beleértve regionális oktatóközpontok létrehozását is.

14. Az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel programjának támogatása

Az UNESCO az IFLA-val együttműködve támogatja az UBC-programot, amelynek célja az egész világot átfogó rendszer kiépítése az információk cseréjének megszervezésére.

Az UBC-program sikere a nemzeti bibliográfiai központok tevékenységén múlik. Ezért az UNESCO értekezleteket szervez és támogatja tanulmányok készítését az UBC-vel kapcsolatos kérdésekről. A prog-

ram megalapozása végett első lépésként felméri a meglévő nemzeti bibliográfiai szolgáltatásokat.

Az IFLA - sok kormányközi, ill. nem-kormányközi szervezet segítségével - nemzetközi UBC központot létesített Londonban nemzeti és nemzetközi akciók koordinálására az UBC-program keretében. A központ fenntartásához 1975-76-ban előreláthatólag 300 ezer dollárra lesz szükség. Az UNESCO erőfeszítéseket fog tenni, hogy folyamatosan hozzájárulhasson ennek az igen fontos szolgáltatást nyújtó központnak a fenntartásához.

A központ fő feladata, hogy a nemzeti és nemzetközi bibliográfiai számbavétel kérdéseire vonatkozó értékes információkat szolgáltatson. Oktatási feladatokat is végezhetne az UNESCO tagállamai számára és az hozzájárulhatna a fejlődő országok könyvtári és dokumentációs szolgáltatásaihoz kapcsolódó bibliográfiai tevékenység fejlesztéséhez is.

15. Távlati program

Az UNESCO hosszú lejáratra szóló akcióprogramot fog kidolgozni a tagállamok nemzeti információs rendszerei tervezésének és fejlesztésének támogatására, amelyek egyenjogú felekként vehetnek majd részt az egyre növekvő mennyiségű dokumentációs és információs források nemzetközi áramában.

A NATIS-nak a 13. és 14. programponthoz részletezett prioritásai széles területre terjednek ki és felölelik az alapvető problémák tanulmányozását és az idevágó kutatásokat, az ezekből származó eredmények felhasználását a hazai szolgáltatások kapacitásának fejlesztésére, a munkaerőbázis megteremtését és új technológiák bevezetését. A NATIS megvalósításának következő lépéseként az UNESCO rugalmas távlati programot dolgoz ki a tagállamokkal való együttműködésre, ill. a segítségnyújtásra, amely figyelembe veszi a dokumentációs, könyvtári és levéltári szolgáltatások valamennyi igényét, kiemelten kezelve azokat az intézkedéseket, amelyek a leghasznosabbak és leghatékonyabbak a tagállamok országos fejlesztési tervei szempontjából. A nemzeti dokumentációs, könyvtári és levéltári szolgáltatásokkal való rugalmas együttműködés nyújthat megoldást a felmerülő igények kielégítésében, különösen a fejlődő országokban.

Szakértőket bocsát az UNESCO a tagállamok rendelkezésére, akik ismerik a világrész sajátos körülményeit és problémáit. Munkájuk kiegészíti az UNESCO tevékenységét és biztosítja, hogy minden országban következetesen megvalósuljon az UNESCO idevágó programja a NATIS fejlesztésének maximális eredményessége érdekében.

16. Kormányközi konferencia összehívása

1978-ban kormányközi konferenciát hív össze az UNESCO, hogy megvizsgálja a NATIS, az UNISIST és az UBC-programok eredményeit.

Az 1974. évi kormányközi konferencia részét alkotja egy kormányok és nem-kormányközi nemzetközi szervezetek képviselőit egyesítő nemzetközi értekezletsorozatnak, amelyet az UNESCO szervezett az elmúlt 20 év során a nemzetközi együttműködés hatékonyabbá tételére a dokumentáció, a könyvtárügy és a levéltárügy terén. Néhány évvel követi az 1971-ben az UNISIST program beindítása érdekében összehívott kormányközi konferenciát.

A konferenciának nemzeti és nemzetközi tevékenységekre vonatkozó ajánlásait^{1/} és javaslatok végrehajtását az UNESCO 1978-ban megvizsgálja és javasolja, hogy ugyanebben az időpontban vizsgálják felül az UNISIST program eredményeit is. E konferencia lehetőséget nyújtana mind a kormányok, mind nem-kormányközi nemzetközi szervezetek, a NATIS, az UNISIST és az UBC sokoldalú programjainak értékelésére, a jövőre szóló elgondolásaik megfogalmazására.

Fordította: Fazekas Zsuzsanna

^{1/} Ld. TMT, 22.k. 2.sz. 1975.febr. p.69-94.